

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΥΠΟ ΜΑΧ ΣΕΡΙΝΓ (Βερολίνον)

Μετάφρασις: Δ. Καλιτσουδάκι

Στενά είναι τὰ ὄρια τῆς μέχρι σήμερον ἐρεύνης τῶν μεταβολῶν, τὰς ἑποίας προεκάλεσεν εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ὁ κατὰ τῶν Ἐκρατῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης δυσοδομηθεὶς πόλεμος. Ἡ συστη-
ματικὴ συλλογὴ καὶ ἐπιλογὴ τοῦ ὕλικου ἤρχισε μόλις εἰς ὄρισμένα

1) Ἡ μεταφραζομένη ἀνακοίνωσις πρὸς τὴν πρωσσικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν.—Die deutsche Volkswirtschaft im Kriege 1914-1915—τοῦ ἀγαπη-
τοῦ μου διδασκάλου Max Sering. ἂν καὶ δὲν ἐπισκοπεῖ ὀλόκληρον τὴν πολε-
μικὴν γερμανικὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν (μέχρι μέσων 1915), παρουσιάζει ὁμως εἰς
ἡμᾶς φοιτηνὰ τὰς γενικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι καθυδῆγησαν τοὺς ἰθύνοντας τὰ τῆς
ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὴν μεταστροφὴν αὐτῆς ἀπὸ εἰρηνικῆς καὶ
ἀτομιστικῆς εἰς πολεμικὴν καὶ ὁμαδικήν. Ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων γενικῶς ἐστη-
ρίχθη κατόπιν ὀλόκληρος ἡ πολεμικὴ οἰκονομία, αἱ γενικαὶ δὲ αὗται ἀρχαὶ δι-
αφέρουν ἡμᾶς.—σήμερον πλέον—περισσότερον ἀπὸ τὰς καθ' ἕκαστον λεπτομε-
ρείας. Ἀπὸ αὐτίας ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη ἡ ὁμαδικὴ καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον,
προπαντός, ἰδιαιτέρως τονίζουσα γερμανικὴ ἐθνικὴ οἰκονομία, διὰ νὰ καταλήξῃ
εἰς τὴν σημερινὴν ὅλοῦν ἐπεκτεινομένην ἐθνικοποιήσιν τῶν διαφόρων κλάδων
τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς.

Αἱ συνθήκαι αἱ ὁποῖαι ἠνάγκασαν τὴν Γερμανίαν διαρχοῦντος τοῦ πολέμου
νὰ ἐφαρμύσῃ τὴν κατὰ τὸν δυνατὸν αὐτάρκειαν ἐχρόνισαν σήμερον εἰς
πολλὰ κρᾶτη, ἐκ τελείως ὁμως διαφορετικοῦ λόγου, οὐχὶ δηλαδὴ πλέον ἐξωτε-
ρικοῦ καὶ ἐξαναγκαστικοῦ ἀλλὰ ἐσωτερικοῦ καὶ αὐτοπροαιρέτου. Ἡ Γερμανία
διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐπεζήτησε νὰ αὐτάρκεσῃ, πολλὰ τῶν κρατῶν σή-
μερον ἕνεκα τῶν ὑπερόγκων χρεῶν των καὶ τῆς πτώσεως τῆς κτητικῆς δυνά-
μεως τοῦ χρήματός των ἐπιζητοῦσι τὸ ἴδιον, τὴν αὐτάρκειαν δηλαδὴ. Δὲν
εἶναι λοιπὸν ἀνωφελὲς νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὰς ἀρχὰς ταύτας, διὰ νὰ παρακάμψω-
μεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς μαστιζούσας καὶ τὴν χώραν μῆς οἰκονομικὰς δυσχε-
ρείας καὶ πρὸ παντός τὴν διαρκῶς αὐξανομένην ἀκρίβειαν τοῦ βίου.

Ἡ μετάφρασις ἔγινε τῇ συναινέσει τοῦ συγγραφέως, ζητήσαντος καὶ τὴν
ἄδειαν τῆς πρωσσικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, πρὸς τὴν ἁποίαν ἐγένετο ἡ
ἀνακοίνωσις καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ τεύχη τῆς ὁποίας ἐδημοσιεύθη.

Δ. Κ.

τημήματα. Τὸ πᾶν εἰσέτι ἀναπτύσσεται, ἐξελίσσεται, σαφῶς δὲ διακρίνομεν μόνον τὰ θεμελιώδη γνωρίσματα τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Θὰ προσπαθῆσω νὰ παρακολουθῆσω εἰς τὰ ὄρια τῆς ἐξελίξεως ταύτης τὰς γενικὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν τὴν κατεύθυνσιν τῆς γερμανικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Δὲν ἦσαν δὲ αὐταὶ ψυχροὶ ὑπολογισμοὶ οἰκονομικῆς σκοπιμότητος μόνον, ἀλλὰ καὶ θερμὰ καὶ ἰσχυρὰ κοινωνικὰ αἰσθήματα, ἀτινα προεκάλεσαν πρωτοφανεῖς μεταβολὰς τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ τάξεως.

Ὁ πόλεμος κατέλαβεν ἡμᾶς καλῶς παρεσκευασμένους ὑπὸ στρατιωτικὴν, συγκοινωνιακὴν καὶ δημοσιονομικὴν ἔποψιν, τελείως ἄμωρος ἀπροσδοκῆτως εἰς τὴν μεγάλην σπουδαιότητα αὐτοῦ διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν οἰκονομίαν. Αἰφνιδίως καὶ παρὰ προσδοκίαν αἱ σύμμαχοι δυνάμεις τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἔβλεπον νὰ διακόπτονται σχεδὸν ὅλα τὰ νήματα τὰ ὁποῖα συνέδεον αὐτὰς μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου εἰς ὑψίστως ζωτικὸν οἰκονομικὸν ὀργανισμόν. Τὸ διεθνὲς δίκαιον, ἕπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀξασφαλίζον καὶ ἐν πολέμῳ τὰ πρὸς ζωάρκειαν καὶ οἰκονομικὴν ἐργασίαν τοῦ μὴ ἐμπολέμου πληθυσμοῦ, κατεπατήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, τὰ δὲ οὐδέτερα κράτη ἐπέτρεψαν τοῦτο εἴτε διότι κατὰ δάθος διακείντο εὐνοικῶς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους εἴτε διότι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ προστατεύσωσιν ἐπαρκῶς τὰ ἐπικοινωνιακὰ ἀσπῶν συμφέροντα.

Τούτου ἕνεκα ταχέως ὠφείλαμεν νὰ προσαρμόσωμεν τὸν οἰκονομικὸν βίον μας ἀπὸ τῆς συναρθρώσεώς του εἰς τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν πρὸς κατάστασιν ἀπομεμονωμένου Κράτους.

Ἐπρόκειτο περὶ πρωτοφανοῦς ὀργανώσεως διότι δὲν εἶχαμεν κανέναν προὑπόδειγμα. Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἕλλως τε, ἐπεδίωκετο σχέδιον οἰκονομικῆς ἐξοντώσεως καὶ λιμοκτονίας μεγάλου καὶ πολιτισμένου λαοῦ.

Ὁ ἡπειρωτικὸς ἀποκλεισμὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐπεδίωκεν ἄλλο τι: τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τῆς θαλασσοκρατίας τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, τὴν παρεμπόδισιν τοῦ ἐπικερδοῦς διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου μετὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἀποικιῶν, τὴν μετατόπισιν τοῦ οἰκονομικοῦ κέντρου ἀπὸ Λονδίνου εἰς Παρισίους. Καὶ θεωρητικῶς τὸ πρὸ ἡμῶν πρόβλημα ὄλιγον εἶχεν ἐξετασθῆ. Ὄφειλέ τις νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν ἱερώδη εἰκόνα τοῦ «Κεχλεισμένου Ἐμπορικοῦ Κράτους» ἣν ὁποῖαν ἐσχεδίασεν ὁ Ἰωάννης Θεόφιλος Φίχτε πρὸ 115 ἐτῶν, διὰ ν' ἀνεύρῃ συστηματικὴν καὶ περιεκτικὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος.

Τὰ πρακτικά ἐν τούτοις προβλήματα συγχρόνου βιομηχανικῆς χώρας ἀπέχρυσι πολὺ τῶν ἐμπειρικῶν στοιχείων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Φίχτε ἀνίδρυσε τὸ οἰκοδόμημά του.

Ὅτε δι' αὐτὸν προεῖχεν ἡ αὐτάρκεια εἰς τὸν οἰκονομικὸν ἐφοδισμὸν ὡς σήμερον παρ' ἡμῖν. Ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ ἀντιτάξωμεν κατὰ τῶν ἐπιβλαδῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ, μέτρα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Διὰ τὸν Φίχτε τὸν αὐτὸν ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς ἦτο μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν σκοπῶν ἐσωτερικῆς συμβιώσεως. Οὗτος ἐπρότεινε τὸ κλείσιμον τῶν συνόρων, διὰ νὰ ἐπιτύχη, ἀνενοχλήτως ἐκ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς διεθνούς ἐπιδράσεως τῆς τιμῆς, λογικὴν διαρρῦθμισιν τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν ἀγαθῶν δι' ἐπεμβάσεως τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς.

Τούτου ἕνεκα δὲν εἶναι ἀνοφελές νὰ ἀναπολήτῳμεν τὰς ἰδέας τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις, ὡς θέλομεν εἶναι, ἐξήσχησε διαρκῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Φίχτε ἀναπτυχθὲν σύστημα καθορίζεται συνήθως ὡς σοσιαλιστικόν, διότι περιλαμβάνει τοῦτο εὐρεῖν ὑπὸ τοῦ Κράτους ρύθμισιν τῆς Κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Ἄλλὰ ἡ ἔννομος βᾶσις τοῦ κεκλεισμένου ἐμπορικοῦ Κράτους εἶναι ἀτομιστικὸν χαρακτήρες.

Ὁ ἐφοδισμὸς τῶν κατοίκων αὐτοῦ μὲ ὕλικά ἀγαθὰ συντελεῖται δι' ἰδιωτικῆς ἀνταλλαγῆς μετὰ τῶν ἀτόμων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀνετέθη ὡς ἰδιοκτησία αὐτοῦ, ἀποκλειστικῆς σφαιρᾶς δράσεως πρὸς συστηματικὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν.

Ἡ διὰ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ρύθμισις τῆς συναλλαγῆς ὑπενθυμίζει τὴν διοικητικὴν πρακτικὴν μεσαιωνικῆς ἢ μᾶλλον τοῦ φωτισμένου δεσποτισμοῦ πόλεως, ἢ ὅποια συνέχισε τὰς πολιτικὰς αὐτῆς παραδόσεις ἐπὶ εὐρυτέρων βᾶσεων. Τὸ τεχνουργεῖμα τοῦ Φίχτε συστηματικοῦ θεσμοθετήματα τοῦ φρειδερικανοῦ Κράτους, συνδυάζον τινὰς τῶν ἐν αὐτῷ ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Φίχτε ἐναργέστερον ἀναπτυχθείσης ἰδέας τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἡ δικαιολογικὴ βᾶσις τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιζητηθέντων δικαίων τοῦ ἀτόμου συσχετίζεται μὲν μετὰ τῶν αἰτημάτων τῶν Γάλλων σοσιαλιστῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Babeuf, ὁ ὅποιος συνέγραψε πρὸ αὐτοῦ, ὑπερίσταται ἑμῶς αὐτῶν διὰ τῆς ἰδεώδους ἐξάρσεως τῆς ἀντιλήψεως. Δὲν εἶναι ἡ ἰκανοποίησις ὕλικῶν ἀναγκῶν ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῶν ἑγχεσίων λειτουργηθῶν, ἀλλὰ ἡ εἰσαρμότισις ἐλευθερίας

ἠθικῆς προσωπικότητος. Κινεῖται μὲν ἀκόμη ἡ περὶ Κράτους διδασκαλία τοῦ Φίχτε περὶ τοὺς τόπους τοῦ ἀρχαίου φυσικοῦ δικαίου, τὸ ὅποιον κατήρτισε τὸ Κράτος διὰ συνθήκης τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἐν τούτοις τὸ περιεχόμενον δι' οὗ ὁ Φίχτε πληροῖ τὴν ἔννοιαν ταύτην τοῦ Κράτους, ἀπεργάζεται τὴν μετάβασιν πρὸς τὴν ὀργανικὴν ἐκείνην ἰδέαν, ἣτις ἀναθίεται εἰς τὸ Κράτος ὡς φορέα τῶν ὑψίστων σκοπῶν τοῦ γένους αὐτοτελεῖς καὶ ὑπερατομιστικοὺς σκοπούς, παρ' ἐκάστου δὲ μέλλους τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου ἀπαιτεῖ ἀνεπιφύλακτον ἀποσίωσιν πρὸς τὴν ὁλότητα.

Ἡ κοινωνία τοῦ κεκλεισμένου ἔμπορικοῦ κράτους διαίρεται εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις, τῶν παραγωγῶν τῶν τροφίμων καὶ πρώτων ὀλῶν, τῶν τεχνιτῶν, οἵτινες ἐπεξεργάζονται τὰς πρώτας ὕλας, καὶ τῶν ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι διενεργοῦσι τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων ἀμφοτέρων τῶν παραγωγικῶν τάξεων.

Ἐκάστη τάξις ἀρκούντως συμπληρωθεῖσα κλείεται ἐν τούτοις τὸ ὀρθοφρονούν κράτος ὑπαγομένη ἐκαστον πρὸς τὸ ἴδιον, πρὸς σφαιρὰν ἐλευθέρως ἐνεργείας, πρὸς ἰδιοκτησίαν τινά, διότι μόνον δι' σκοπίμου ἐράσεως εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ Ἀξία καὶ Ἐλευθερία τοῦ ὀρθοφρονούντος ἀνθρώπου. Ἡ διανομὴ πρέπει νὰ συντελεσθῇ οὕτως, ὥστε— συμπαρομαρτεύσης τῆς αὐτῆς ἰκανότητος καὶ ἴσου ταλάντου— νὰ δύνανται πάντες νὰ ζῶσιν ἐξ ἴσου περίπου ἀνέναντος.

Ἡ ἰδιοκτησία δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον ἀτομικοὺς σκοπούς, εἶναι βαρυμένη καὶ διὰ δημοσίων ὑποχρεώσεων. Παραγωγοὶ καὶ τεχνίται ἐφείλουσι τὰ ἐπι πλεον τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀνάγκης παραχθέντα ἀγαθὰ νὰ παραδώσωσι πρὸς τὸν ἔμπορον, οὗτος δὲ κάλιν νὰ παραδώσῃ ταῦτα εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ εἰς λογικὴν τιμὴν εἰς τὸν βουλόμενον νὰ τὰ ἀγοράσῃ. Ἀκαλλιέργητον ἔδαφος ὑπάγεται ὑπὸ τὴν νομὴν τῆς κοινότητος, διανέμεται ὡς εὐθὺς ὡς ἡ ἀτομικὴ ἀνάγκη ἀπαιτῆσαι τοῦτο πρὸς καλλιέργειαν.

Τὸ Κράτος φρονίζει διὰ τὴν ὀρθὴν ἰριθμητικὴν σχέσιν τῶν τάξεων πρὸς ἀλλήλας. Αἱ ἐκ τῆς γεωργίας ἀποσυρόμεναι δυνάμεις πρέπει νὰ ἀσχοληθῶσι κατὰ πρῶτον εἰς ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας ἐργασίας καὶ μόνον καθ' ὅσον πλεονάζουσι τοιαῦται, καὶ πρὸς μὴ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας: «Πρῶτον πρέπει νὰ χορτασθῶσι πάντες καὶ νὰ στογαθῶσιν ἀσφαλῶς πρὶν εἰς καλλιέργειαν τὴν οἰκίαν του, πρῶτον νὰ ἐνδυθῶσι πάντες κατὰ κλήρωσιν καὶ θερμῶς πρὶν στολισθῆτις». Ἐλλείκουσι χεῖρες εἰς ἐκαγγελημυτικὴν τινα κλάδον, τότε ἡ ἐξεύρεσις ἐργατῶν δὲν πρέπει νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὐτῆσιν τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος τούτου. Τὰ μέσα διὰ

τῶν ὁποίων ἀποκαθιστῶμεν ἰσοζύγιον εἰς τὴν παραγωγὴν ἐξευρίσκει τὸ Κράτος.

Εἰς τὰς κερδοσκοπικὰς τάσεις παρεντίθενται πυκνοὶ φραγμοί. Ἡ παρακράτησις τῶν διὰ τὸ δημόσιον ἐμπόριον ὠρισμένων ἐμπορευμάτων ἀπαγορεύεται ἐπὶ ποινῇ. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἔχουσιν ὠρισμένας τιμὰς, χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπιήρεια τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς τιμῆς ἡ σχέσις τοῦ ὑπάρχοντος πρὸς τὴν ἀνάγκην. Ὁ Φίχτε ἐπιθυμεῖ νὰ κανονίζωνται αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ὥστε ἕκαστος παραγωγός, τεχνίτης καὶ ἐμπορὸς νὰ ἔχη τόσα ἀγαθὰ ὅσα ἀναγκαιοῦσιν εἰς αὐτὸν διὰ τὰς ἐκ παραδόσεως ἀνάγκας τῆς τάξεώς του. Εἰσόδημα ἀποδίδει ἡ ἐργασία μόνον, ἡ δὲ «Πολιτικὴ τῶν Τιμῶν» εἶναι τὸ κύριον μέσον κατὰ τὸν Φίχτε διὰ δικαίαν, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἴσῃν, διανομὴν τῶν ἀγαθῶν.

«Εἰς τὸ κράτος τοῦτο ὅλοι εἶναι ὑπηρεταὶ τῆς δλότητος καὶ ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς δλότητος ἀπολαμβάνουσιν τὴν δικαίαν μερίδα αὐτῶν. Κανεὶς δὲν δύναται νὰ πλουτίσῃ σημαντικῶς ἀλλὰ καὶ κανεὶς δὲν δύνεται νὰ περιπέσῃ εἰς πενίαν. Εἰς ὅλα τὰ άτομα ἔχει ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐξακολούθησις τῆς καταστάσεως αὐτῶν, οὕτω δὲ καὶ ἡ ἡσυχος καὶ σύμμετρος πρόοδος τῆς δλότητος».

Ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς χρησιμοποιεῖται τὸ χρῆμα. Εἶναι ἀπλὴ βᾶσις ἀξίας ἣτις παράγεται ἐκ τῆς δηλώσεως ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ κράτος πληρῶνει μόνον διὰ τοῦ ἐνδεικτικοῦ τούτου μέσου ἀξίας. Ὅσον ὀλιγωτέραν ὕλικὴν ἀξίαν ἔχει τοῦτο, τόσον προσήκει εἰς αὐτὸ ἡ ἰδιότης ὡς ἀπλοῦ μόνον ἐνδεικτικοῦ. Τὸ τοπικὸν τοῦτο χρῆμα ἐξαρκεῖ εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐσωτερικῆς συναλλαγῆς, καθιστᾷ δὲ μω; ἀδυνάτους τὰς σχέσεις τῆς συναλλαγῆς τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν. Τὸ μετὰ τὴν ἀκροτάτην ἀνκλήρωσιν τῶν ἐξωτερικῶν προϊόντων δι' ἐντοπίων, τυχὸν ἐπάναγκας ἐμπόριον μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς διενεργεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπεδόθη μικρὰ σημασία εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Φίχτε, ὁ διὰ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς κανονισμὸς τῆς συναλλαγῆς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Φίχτε ὠνειρευθεῖσα ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωσις τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας ἐπραγματοποιούντο τόσον ὀλίγον, ὅσον καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς ἰδίας ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς. Ἡ φιλοσοφία δὲ μω; τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ ἐξηκολούθησε νὰ ἐπενεργῇ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἀντιλήψεων τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ὡς ζῶσα δύναμις καὶ νὰ βοηθῇ τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος τῆς κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας. Ὅτι δὲ ἡ ἠθικὴ δύναμις τοῦ λαοῦ ἡμῶν ἔλαβε τὸ βᾶπτισμα τοῦ πυρός, ὅτι πανίσχυροὶ ἐχθροὶ ἐνέ-

σκηψαν καὶ ἀπέκλεισαν τὰ θρία ἡμῶν, τότε ταχέως ἀνεπτύχθησαν τύποι κοινωνικῆς συμβιώσεως, οἵτινες ἔχι μόνον κατ' ἐπιφάνειαν πολλαχῶς ἀναμνησκούσι πρὸς τὸ τοῦ Φίχτε ἰδανικὸν κράτος, ἀλλ' ἀκόμη πλέον καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀναπαριστῶσι διὰ τοῦ πνεύματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀνέζηπεν εἰς τὰς νέας ταῦτας ὀργανώσεις καὶ μεθ' οὗ πνεύματος ἔλαός ἡμῶν προσφικεῖσθαι αὐτάς, τὰς ἠνέχθη καὶ τὰς ἐπραγματοποίησεν. Ἐξετάσωμεν τὸ σχεδιάγραμμα τοῦ νέου οἰκοδομήματος. Μικρὸν μετὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου διεκόπη ἡ συγκοινωνία διὰ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν ὁρίων, ὡσαύτως ἀνεστάλη ἡ ναυτιλία εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, πᾶσα ἀνταλλαγὴ μετὰ τὸν γειτνιαζουσῶν πρὸς ἡμᾶς οὐδετέρων χωρῶν ἐτέθη ὑπὸ Ἀγγλικὴν ἐποπτείαν. Ἡγωνίσθημεν, καὶ ὄχι ματαίως, διὰ νὰ διατηρήσωμεν παρὰ τὴν κατάστασιν ταύτην δι' ὀργανώσεως δημοσίου δικαίου τὸ εἰσαγωγικὸν ἡμῶν ἐμπόριον. Φυσικὰ τινα πλοῦτι, τῆς χώρας μας ὡς ἔ ἀνθραξ, καὶ τὸ κάλι· ἡ δὲ φιλοπονίας ἐπιτευχθέντα μονοπώλια τινα τῆς βιομηχανίας μας, ὡς ἡ παρασκευὴ τῶν χρωμάτων τῆς Ἀνιλίνης μᾶς ὑποδοθησῶν εἰς τὸ νὰ ἐξαγωγασώμεν εἰς μέτρον τι τὴν εἰσαγωγὴν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς φυσικῆς ἀνταλλαγῆς. Ἡ διαφορὰ δμως εἰς τὰς προμηθειὰς ἡμῶν ἔμενε πάντοτε μεγάλη. Διότι ἐπρομηθευόμεθα μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου τὸ 1/5 μέχρι τοῦ 1/4 ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ κατεργαζομένων πρώτων ὑλῶν καὶ καταναλισκομένων τροφίμων ἐκ πάντων τῶν τμημάτων τῆς γῆς. Τούτου ἐνεκα ἐτέθη, τὸ ζήτημα τῆς ρυθμίσεως τῆς Παραγωγῆς, τῆς Διανομῆς καὶ τῆς Καταναλώσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῶσι τὰ ἀπαραίτητα, νὰ ἀναπληρηθῶσι τὰ μὴ ἀπαραίτητα πανταχοῦ, μετὰ τὰ ἀπαραίτητα ἢ δυσχερῶς στερούμενα.

Ἡ ἐπιτακτικωτάτη ἀνάγκη περιλάμβανε πᾶν τὸ πρὸς τὸν πόλεμον ἀπαιτούμενον καὶ τὴν διατροφὴν τοῦ πληθυσμοῦ οἴκαδε.

Ἡ ἐξασφάλισις τῶν βιομηχανικῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατοῦ συνετέλεισθη ταχέως καὶ ἐντόνως. Ἀφ' οὗ πᾶσα βιομηχανία εἶνα: συνδεδεμένη μετὰ τῶν πρώτων ὑλῶν, ὑπῆρχεν ἀσφαλὲς μέσον, διὰ νὰ ἐξαναγκασθῶσι αὐταὶ ὅπως πρὸ παντὸς ἀφοσιωθῶσι πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας· ἡ ἀγορὰ καὶ ὅπου αὕτη δὲν ἐξήρκει ἡ κατάσχεσις καὶ ἀπαλλοτρίωσις τῶν πρώτων ὑλῶν. Ταχέως διεξαχθεῖσα ἀπογραφὴ ἐδίδεν ἤδη περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1914 κατὰ προσέγγισιν ἐπισκόπησιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος καὶ τοῦ ὑπάρχοντος ποσοῦ ὀλικοῦ πολέμου, ὕφαντουργικῶν ὑλῶν, μετάλλων καὶ χημικῶν ὑλῶν κυρίως τῆς βιομηχανίας τῶν ἐκκρηκτικῶν τοιοῦτων. Ἡ κατάσχεσις τῶν προμηθειῶν τούτων ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μὴ χρησιμοποίησιν αὐτῶν παρὰ μόνον διὰ στρατιωτικὰς ἀνάγκας.

Ὁ κάτοχος κατασχεθέντος ὕλικου ἠδύνετο νὰ χρησιμοποιεῖσθαι αὐτὸ μόνον πρὸς ἐκπλήρωσιν ἰδίας καὶ ἀλλοτρίας ὑποχρεώσεως πολεμικῆς προμηθείας. Ἡ χρησιμοποίησις δι' εἰρηνικὰς ἀνάγκας ἐπετρέπετο μόνον μετὰ προηγουμένην ἄδειαν τοῦ ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν στρατιωτικῶν συσταθέντος τμήματος τῶν πρώτων πολεμικῶν ὕλων. Ἡ γραμματεία τῶν εἰς τὸ τμήμα τοῦτο μετὰ τὴν κατάσχεσιν ὑπαχθέντων ἀποθεμάτων παρεῖχε διαρκῶς ἐπισκόπησιν τῶν εἰς διάθεσιν ποσοτήτων. Εἰς τὰς ἐπιτοπίους ποσότητας ταχέως προστεθήτην καὶ μεγάλαι τοιχῆται εὐρισκόμεναι εἰς τὰ καταληφθέντα ἐχθρικά ἐδάφη: αἱ τῶν λαφύρων ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ τῶν αὐτέθι κατασχεθέντων ἀφ' ἑτέρου ὕλικῶν πολέμου.

Ἐλήφθη πρὸς τοῦτοις φροντίς πρὸς ἀντικατάστασιν δυσκόλως ἀποκτωμένων ὕλων δι' ἄλλων εὐκολότερον ἐπιτεγχνομένων π. χ. εἶδη ἐξοπλισμοῦ ἀπὸ ὀρείχαλκον ἀντικατεστήσαμεν διὰ χάλυδος, τὰ δὲ νιτρικὰ ἄλατα εἰς τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας τῶν μεταλλείων δι' ἐντοπίως παρεγομένων ἀναπληρωματικῶν. Ἡ διὰ τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τὴν γονιμότητα τοῦ πατρῶου ἐδάφους ἐξ Ἰσοῦ σπουδαία ἀντικατάστασις τοῦ νίτρου δι' ἐπιτοπίως παρεγομένων ἐνώσεων ἀζώτου προσλειάνθη δι' ἰδρύσεως νέων ἐργοστασιῶν τῆ συμμετοχῆ καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Συμφορηθούτων δὲ δύο μελῶν ἐκ τοῦ κύκλου τούτου ἀνευρέθησαν ὁδοὶ ἵνα καὶ εἰς τὸ μέλλον στηριχθῆ ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν οἰκονομία ἀναφορικῶς πρὸς τὴν προμήθειαν ἀζώτου ἐπὶ ἰδίων βάσεων.

Ἡ ἱκανοποίησις ἀναγκῶν δευτέρου καὶ τρίτου λόγου ἠλαττώθη ἐπαισθητικῶς ὑπὸ τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας. Ἡ καλλιέργεια παρητήθη τῆς διὰ νιτρικοῦ ἄλατος λιπάνσεως καὶ περιορίσθη εἰς ἄλλας εἰς ὀρισμένον μέτρον ἐπιτρεπομένας ἀζωτικὰς ἐνώσεις.

Πᾶσαι αἱ παρακαταθήκαι ἀκατεργάστου κόμμεως κατασχέθησαν εἰς δὲ τὰ ἐργοστάσια κόμμεως παρεδίδοντο μόνον ποσότητές τινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δι' ἐπειγούσας ἰδιωτικὰς ἀνάγκας. Ἡ διὰ αὐτοκινήτων συγκοινωνία διὰ διατάγματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν περιορίσθη, ὅτω δὲ ἡ ἀνάγκη ἀκατεργάστου ἐλαστικοῦ κόμμεως ὑπεδιδάσθη σχεδὸν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς κανονικῆς. Οὗτοι καὶ ἄλλοι περιορισμοὶ εἰς τὴν κατανάλωσιν ἐπραγματοποιήθησαν ἐπὶ τῆς βάσει τῆς Ἀρχῆς: ὅτι πᾶσαι αἱ διὰ τὸν στρατὸν καὶ στόλον ἀπαραίτητοι πρῶται ὕλαι ὠφείλον νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως. Ὅσον ὁμως ἐσχυρῶς καὶ ἀνᾠπηγελεύθη ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία, ἰδίως ἡ βιομηχανία λόγῳ τῆς ἀναλήψεως τῶν πολυειδῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ μας, ἐν τούτοις αἰσθητότεραι ἦσαν αἱ παρεμβάσεις τῆς ἀρχῆς εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς ἀτομικῆς δράσεως καὶ εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγ-

κῶν τοῦ ἀτόμου, αἷτινες ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ ζητήματος, κατὰ ποῖον τρόπον ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἀπαραίτητον ἀναγκαίαν τροφήν, διὰ σύμπαντα τὸν λαόν μας.

Ἡ ἐτησίαι εἰσαγωγὴ τροφίμων κλπ. ἀνήρχετο ἐν Γερμανίᾳ πρὸ τοῦ πολέμου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ποσοτήτων ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἐξήγομεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς ποσὸν ὄχι ὀλιγώτερον τῶν 11 ἑκατομμυρίων τόννων, ἀξίας 2 1)2 δισεκατομμυρίων μάρκων, ἢ κατὰ κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ 40 μάρκα. Οἱ φυσιολόγοι ὑπελόγιζον τὸ ποσοστὸν τοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προσκομιζομένου λευκώματος εἰς 20 ο)ο ἐκ τοῦ ἐν συνόλῳ καταναλισκομένου, εἰς 10 ο)ο δὲ τὸ ποσοστὸν τῶν ἀπαιτουμένων θερμαντικῶν μενᾶδων. Ἡ ἐξασφάλισις λοιπὸν ἐπαρκούς διατροφῆς ἦτο πρόβλημα δύσκολον, ἢ δὲ λύσις αὐτοῦ κατ' οὐδὲν ὀλιγώτερον προϋπῆθαις τῆς νίκης, ἀπὸ αὐτῆν ταύτην τὴν ἐξέυρεσιν τῶν πολεμικῶν ὑλικῶν. Ὅτε ἔμως ὁ πόλεμος ἐξερράγη καὶ συνετελέσθη ὁ ἀποκλεισμός τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου μας, τότε ἐπεζήσαμεν γεγονότα ὑψίστως ἀξιοπαρατήρητα. Ἀκόμη εὐρισκόμεθα εἰς τὰς ἡμέρας τῆς κινητοποιήσεως καὶ ἐξεδόθη κατὰ τὴν 4 Αὐγούστου 1914 νόμος τῆς Αὐτοκρατορίας περὶ ἀνωτάτων τιμῶν. Ὁ προσδιορισμός τῆς τιμῆς ὑπῆρξε ἐπὶ 5—6 μῆνας σχεδὸν τὸ μόνον μέτρον εἰς τὴν προμήθειαν τῶν τροφίμων. Τὸ ὁμοσπονδιακὸν συμβούλιον καὶ κατ' ἐντολὴν αἱ κεντρικαὶ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ ἐξουσιοδοτήθησαν νὰ ὀρίζωσιν ἀνωτάτας τιμὰς δι' ἐντικείμενα καθημερινῆς ἀνάγκης, διὰ τρόφιμα καὶ ζυφοτροφίας, δι' ἀκατέργαστα φυσικὰ προϊόντα γενικῶς, δι' εἶδη θερμάνσεως καὶ φωτισμοῦ. Τοῦ περιοριστικοῦ τούτου δικαιώματος αἱ Ἀρχαὶ ἔκαμον εὐρείαν χρῆσιν. Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1914 προσδιωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὁμοσπονδικοῦ συμβουλίου ἀνωτάται τιμαὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ δημητριακὰ καὶ πρὸς τροφήν γεώμηλα καθ' ἑνιαίον σύστημα τοπικῶν διαβαθμίσεων. Πᾶσα παράβασις τῆς ἀνωτάτης τιμῆς ἐκυροῦτο διὰ ποινῆς. Δὲν ἐπρόκειτο ὅμως περὶ ἀπλῶν μόνον διατιμήσεων: ὁ ἱερακτῆτης δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρύψῃ τὰς παρακαταθήκας αὐτοῦ καὶ ὑπεχρεοῦτο νὰ πωλήσῃ αὐτάς, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν ἀναγκαῖαι εἰς αὐτὸν τοῦτον δι' ἰδίαν χρῆσιν. Ἡ ἀρμοδία Ἀρχὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταδιδάξῃ τὴν κυριότητα ἐπὶ τοιούτων τροφίμων εἰς πρόσωπον διὰ διαταγῆς αὐτῆς ὀριζόμενον. Τοῦτο εἶνε διάταξις συμβαδίζουσα τελείως μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κεκλεισμένου κράτους τοῦ Φίχτε. Εἰς τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν ὀφείλει τις ν' ἀνατρέξῃ μέχρι τοῦ Πρωσικοῦ Χωροδικαίου, διὰ νὰ συναντήσῃ τοιαύτην τινὰ διάταξιν, καθ' ἣν τὸ κράτος δύναται νὰ ἐξαναγκάσῃ πάντα πρὸς πώλησιν τῶν πραγμάτων του, καὶ

ιδίως τῶν παρακαταθήκων τῶν δημητριακῶν, ἂν ἀπαιτῆ τοῦτο τὸ συμφέρον τῆς ὁλότητος.

Κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νόμου τῆς 4 Αὐγούστου 1914 ἐπεξητήθη διὰ τοῦ Νόμου τούτου τῶν ἀνωτάτων τιμῶν νὰ παταχθῶσι κερδοσκοπικαὶ καὶ ἀθέμιτοι ἐπινοήσεις, προστατευθῆ δὲ ἡ μᾶζα τοῦ πτωχοτέρου πλῆθους ἀπὸ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὅφειλεν ὅμως νὰ ληφθῆ καὶ ἡ δέουσα πρόνοια διὰ τὴν δύσκολον θέσιν τοῦ παραγωγοῦ καὶ ἐμποροῦ, ὅφειλε νὰ καταληφθῆ εἰς τὸν πωλητὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς περιστάσεις κέρδος. Συντόμως εἶπεν ἐπεξητήθη *justum pretium*, ἔνοιον ἡ ἐποίησιν αἰτοὶ εἶχεν ἐξαφανισθῆ μὲ τὴν αὔξουσαν εὐρυσίαν τῶν σχέσεων τῆς συναλλαγῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐν τούτοις πάντοτε παρέμενον εἰς τὴν λαϊκὴν περὶ δικαίου συνειδήσιν. Καὶ εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν διετετήθη τὸ ἀξίωμα περὶ δικαίας καὶ μεμετρημένης ἐκκαθαρίσεως μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, προκειμένου τοῦ μεγάλου λογαριασμοῦ, ὁσάκις δηλαδὴ γαιοκτῆμων τις θεωρήσας ὅτι συνεπλήρωσε τὸ ἔργον αὐτοῦ, διανέμη τὴν περιουσίαν του μεταξὺ τοῦ προτιμωμένου διαδόχου τοῦ κτήματος καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. Πρὸς τὴν τυπικὴν ἐπαγγελματικὴν καὶ συναλλακτικὴν ἐλευθερίαν πάντοτε παρέμειναν καὶ αἱ ἠθικαὶ παραστάσεις ὡς οὐσιῶδες συστατικόν τῆς μορφώσεως τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐνασκουμένης δημοσίας κριτικῆς.

Καὶ τοῦτο ἰσχύει διὰ τε τὰ ἡμερομίσθια καὶ τοὺς μισθοὺς, ὡς καὶ διὰ τὸ πρόσθετον κέρδος, τὸ ὅποιον ὁ ἔμπορος, ὁ γεωργικὸς ἢ βιομηχανικὸς ἐπιχειρηματίας ὑπολογίζουσιν εἰς τὰ ἴδια ἐξοδὰ των. εἶτε πρόκειται περὶ λειτουργιῶν τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, εἶτε περὶ ὀργανωμένου ἀγῶνος τῶν συνδέσμων. Ἐν προκειμένῳ ὅμως ἡ δικαία τιμὴ κατέσθη ἐπιτακτικὸς κανὼν διὰ τὰ σπουδαιότατα ἀντικείμενα καθημερινῆς ἀνάγκης. Τὸ αἶσθημα δικαίας διανομῆς ἦτο εἴσον ἰσχυρὸν ὥστε παντελῶς σχεδὸν ἐλησμονήθη ὡς εἰς τὸ τοῦ Φίχτε ἐμπορικόν Κράτος ἡ σπουδαιότης τὴν ὁποίαν αἱ τιμαὶ ἐξασκοῦσι διὰ τὴν προσταρρογὴν τῆς καταναλώσεως πρὸς τὸ ὑπάρχον ἀπόθεμα καὶ διὰ τὴν τάξιν τῆς παραγωγῆς ὡς πρὸς τὸ μέτρον τοῦ κατεπείγοντος τῆς ἀνάγκης. Τυχῶς ὅμως ἐπηκολούθησαν δυσάρεστα διότι δὲν ἐτηρήθησαν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦτον οἱ κανόνες τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Αἱ τιμαὶ τῶν τροφίμων διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ὑψώθησαν εἰς ὄλον τὸν κόσμον. Ἐν Λονδίῳ ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ταχέως ὑπερέβη τὴν τοῦ Βερολίνου. Ὁ διὰ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς προσδιορισμὸς τῆς τιμῆς ἐχώλεινε τὰς προσπάθειάς ἐφευρετικῶν ἐμπόρων πρὸς προμήθειαν τροφίμων

ἐμμέσως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐπειδὴ ἡ γερμανικὴ βιομηχανία προσφαι-
ώθη μετὰ μεγάλῃς ἐλαστικότητος πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας, κέρδος
καὶ ἐργασία δὲν ἔλειψαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι κατ' ἀρχὰς παρὰ τὴν μεγάλην
ἐλάττωσιν τῶν προμηθειῶν ἔζων ὡς εἰς ἐποχὴν ὑψηλῶν ἡμερομισθίων ἐν
καιρῷ εἰρήνης. Τέλος ἡ εἰς παρεμβάσεως τῆς Ἀρχῆς ρύθμισις τῆς τι-
μῆς συνεπέφερον ἀπροσδοκίτους μεταβολὰς εἰς τὴν διανομὴν τῶν τρο-
φῶν μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ κατοικιδίων ζώων. Διότι φυτικῶν τροφῶν εἶ-
χομεν σχετικῶς ἀφθονον ἐφοδιασμόν. Ἡ Γερμανία παράγει γεώμηλα
περισσότερα ἢ οἰαδήποτε ἄλλη χώρα ἐν τῷ κόσμῳ. 8-9 δὲ δέκατα τῆς
μέχρι τοῦδε ὀλικῆς καταναλώσεως δημητριακῶν ἄρτου. Ἡ κατανάλωσις
ὁμοῦς ζυψικῶν οὐσιῶν ἀνήλθε διὰ τῆς ἐξαπλώσεως ἀστικού βίου εἰς τοι-
οῦτο μέτρον, καὶ ὁ ἐν Γερμανίᾳ ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν εἶχε τόσον δυσανα-
λόγως αὐξηθῆ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιτόπιον παραγωγὴν ζωοτροφικῶν
προϊόντων, ὥστε ἐποριζόμεθα πρὸ τοῦ πολέμου ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς σχε-
δὸν τὸ 1/3 ἐκ τῆς καταναλώσεως κρέατος καὶ τὸ 1/4 ἐκ τῆς καταναλώ-
σεως γάλακτος ἀμέσως ἢ πρὸ πάντων ἐμμέσως διὰ λευκωματωδῶν οὐσι-
ῶν. Μᾶς ἔλειπον ὡσαύτως μίγματα ζωοτροφικῶν οὐσιῶν, ρωσικαὶ κρι-
θαί, ἐλαιώδεις καρποὶ ἐκ τῶν θερμῶν κλιμάτων τῆς γῆς. Ἡδύνατό τις
εὐκόλως νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν διαφορὰν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν φυτικῶν τροφῶν
διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀν τὰς σημαντικὰς ποσότητας, αἵτινες μέχρι τοῦδε
παρείχοντο εἰς τὰ ζῶα ἐκ τῆς ἐγχωρίου βρίζης καὶ τῶν γεωμήλων δι-
έθετε διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οὕτω δὲ ἐχρησιμοποιοῖ τελειότερον ταῦτα.
Ἰπὸ ἐλευθέραν διακύμανσιν τῆς τιμῆς, πιθανῶς θὰ συνέβαινε ταῦτο,
διότι τὸ ὄριον τοῦ κέρδους τῶν εἰδῶν τούτων θὰ ὑψοῦτο ἀναλόγως, ἀφ'
οὐ ταῦτα θὰ ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διατροφήν. Ἐξ ἄλλου
ἡ ἔλλειψις μίγματος τροφῶν διὰ τὰ ζῶα θὰ ὠδήγει εἰς προσωρινὴν εὐ-
θηνίαν τοῦ κρέατος καὶ ταχέειαν σφαγὴν τῶν πλεοναζόντων ζώων. Ἀμ-
φότερα ὁμοῦς διὰ παρεμβάσεως τῆς ἀρχῆς παρεμποδίσθησαν ἢ ἐδυσχε-
ράνθησαν.

Αἱ ἀνώταται τιμαὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιηθῶσι σπουδαί-
οτατα λαϊκὰ τρόφιμα ὡς ζωοτροφίαι λόγῳ τῆς εὐθηνίας των. Ὀλο-
κληραὶ ἀμαξοστοιχίαι κλήρεις βρίζων κατευθύνοντο πρὸς τὴν βορειοδυ-
τικὴν Γερμανίαν, διὰ νὰ ἀνακληρώσωσι τὰς ρωσικὰς κριθὰς ὡς τροφὴν
τῶν χοίρων. Τὰ γεώμηλα ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν μεγάλῳ μέτρῳ ὄχι
μόνον ὡς τροφή των χοίρων ἀλλὰ καὶ τῶν βοῶν καὶ ἱππῶν. Πρὸς τού-
τοις αἱ γεωπονικαὶ περιφέρειαι ἐξέδωκαν ὁδηγίας περὶ τῆς κατὰ τὸ
δυνατὸν κλήρους κατ' ἀριθμὸν διατηρήσεως τῶν κτηνῶν, μάλιστα καὶ
ἐξεδόθησαν ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἀπαγορευτικαὶ διαταγαὶ σφαγῆς, δι-

ατάξεις αίτινες μόνον κατά 'Ιανουάριον τοῦ 1915 ἐπυύσαν ἰσχύουσαι. Ὅτε ἔμως παρετρήθη πόνον ταχέως αἱ παρακαταθήκαι τῶν τροφίμων ἐξηφανίζοντο τότε ἐλήφθησαν ἀντίμετρα αὐξήσεως αὐστηρότητος. Κατὰ τὰ ἀρχὰς Νοεμβρίου 1914 ἀφγρέθη ἀπὸ τῶν ζῴων μεγάλη ποσότης πιτύρων καὶ μικρὰ ποσότης γεωμύλων δι' ἐπιτακτικῶν περιοριστικῶν διατάξεων τοῦ ἀλεσοῦ τῶν δημητριακῶν καὶ δι' ἀναμίξεως γεωμύλων εἰς τὸν ἐκ βρίζης ἄρτον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1914 ἡ Πρωσικὴ κυβέρνησις προσέκλεσε τὴν Ἰᾶρυσιν «Πολεμικῆς Ἑταιρείας Δημητριακῶν» διὰ νὰ ἀποταμιεύσῃ παρακαταθήκας δημητριακῶν διὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Τέλος οὐτὸ τὸ δημοσπονδιακὸν συμβούλιον παρενέβη: Ἀπὸ τῆς 1 Φεβρουαρίου 1915 κατεσχέθησαν ἅπαντα τὰ δημητριακὰ καὶ ἐτέθησαν εἰς διάθεσιν τῆς πολεμικῆς ἑταιρείας τῶν Δημητριακῶν, διὰ νὰ ἀνασταλῇ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν ὡς ζωοτροφῶν καὶ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀκριβῶς ἐπιμέτρησις εἰς ἕκαστον ἄτομον τοῦ ἀναλογούτος αὐτῷ ἀλεύρου καὶ τῆς ἀναλογούσης αὐτῷ μερίδος ἄρτου. Τὴν κατάσχεσιν τῶν δημητριακῶν ἐπικολούθησεν ἡ τῆς βρώμης διὰ τοὺς ἵππους τοῦ στρατοῦ, διότι αἱ παρακαταθήκαι βρώμης αἵτινες συνήθως ἐκάλυπτον τὰ ἐν εἰρήνῃ ἀνάγκας ἔπρεπε νὰ διετίθεντο μόνον διὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἔχι δὲ ὡς ἐν μεγάλῃ μέτρῳ συνέδαινε καὶ διὰ τὰ ἐργατικὰ ζῶα οἰκαδε. Οὐχ ἦντεν καὶ αἱ κριθαὶ καὶ (κατὰ τὸν Ἀπρίλιον) τὰ γεώμηλα ἐξησφαλίθησαν διὰ τὴν διατροφήν τοῦ λαοῦ. Καὶ μέτρα δὲ ἐλήφθησαν (ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1915) ἵνα ἔπου ἔπρεπε σφαγῶσιν ἀναγκαστικῶς οἱ ὑπεράριθμοι χοῖροι, συστηματικῶς δὲ ἀναποταμιευθῶσιν αἱ παρακαταθήκαι τοῦ κρέατος. Τὸ καθυστερητὸν ἔσχατον μέτρον ὑπῆρξεν ἡ κατάσχεσις καὶ διανομὴ τῶν ὑπαρχουσῶν παρακαταθηκῶν θρεπτικῶν ζωοτροφικῶν προϊόντων.

Ὅσως ἡ λογικὴ ἐξέλιξις τοῦ καθορισμοῦ τῶν Ἀνωτάτων τιμῶν καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ προσφορὰ τῶν παραγωγῶν καθωδήγησαν εἰς ἀποθεματικὴν οἰκονομίαν τῆς διοικητικῆς Ἀρχῆς. Αὐτὴ ἡ δημοσίαι ἀρχὴ ἀνέλαθεν ὑποχρεωτικῶς λειτουργίαν ἀνήκουσαν ἄλλως εἰς τὴν ἐλευθέραν διακύμανσιν τῆς τιμῆς, διὰ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ συνναλλαγῆς, το νὰ ἀποκαταστήσῃ θηλασθὴ ἁρμονίαν μεταξὺ ὑπάρχοντος καὶ ἀνάγκης. Οἱ ἔμποροι, καθόσον συνέπραττον ἀκόμη εἰς τὴν προμήθειαν τῶν τροφίμων, ἐχρησιμοποιοῦντο καθῶς εἰς τὸ τοῦ Φίχτε κεκλεισμένον ἔμπορικόν κράτος, ὡς ὄργανα τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, οἱ γεωργοὶ καὶ μυλωθροὶ ὡς ἀποθηκάραιοι.

Ὁ κύκλος τοῦ ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς κανονισμοῦ τῶν ἀναγκῶν περιέλαβε καὶ τὰς διακλαδώσεις τῆς Γεωργίας. Ἡ παρασκευὴ ποσῶμο οἰνοπνεύματος καὶ ζύθου περιωρίσθη ἐπὶ ὠφελείᾳ τῆς ἀνθρωπίνης δια-

τροφῆς, αἱ πλούσιαι παρακταθήκαι ζυκχάρεως ἀπεσύρθησαν τῆς ἐλευθέρως συναλλαγῆς καὶ διανεμήθησαν καθ' ὄρισμένον μέτρον μεταξύ ἀνθρώπων καὶ ζώων. Τὰ δημόσια δάση ἠρσιχθησαν εἰς τὴν βοσκὴν τῶν χοίρων καὶ βοῶν. Διὰ δημοσίων πιστώσεων ὠργανώθη ἡ διατήρησις εἰς εὐαέρους ἀποθήκας τῶν παρακταθηκῶν τῶν γεωμύλων. Ἡ Βιομηχανία τοῦ πάγου ἐτέθη ἐν χρήσει ὑπὸ μεγάλων κοινοτήτων ἕξ τὰ καταστῆ δυνατὴ ἢ ἐναποταμίευσις τῶν ἀποθεμάτων κρέατος.

Ἡ ἐθεωρήθη δημοσίον καθήκον ἡ παράδοσις τῶν προϊόντων διατροφῆς ἀνθρώπου καὶ ζώου, οὕτως ἐθεωρήθη, καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς πηγῆς παντὸς ὕλικου πλούτου, τοῦ ἐδάφους, ὡς δημοσία ὑποχρέωσις. Μεγάλα τμήματα τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας ἠρσιμώθησαν, ἐξ ἄλλου εἰλειπον αἱ ἐργατικαὶ δυνάμεις διότι εἶχον ἐπιστρατευθῆ ὁ γεωκτῆμων καὶ οἱ ἐπίμορτοι αὐτοῦ. Ὅπου λοιπὸν ὁ δικαιοῦμενος ξέν ἠδύνατο ἢ ξέν ἠθέλε νὰ ἀναλάβῃ τὴν καλλιέργειαν ἐκεῖ ἐξουσιοδοτεῖται ἡ ἀρχὴ νὰ ἀπαίρησιν τὴν χροῖσιν τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τοῦ δικαιοῦμένου καὶ ν' ἀναθήσῃ αὐτὴν εἰς τὸν κοινοτικὸν σύνδεσμον ἐπὶ ἀποζημιώσει ἢ καὶ μὴ. Διατάγμα τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου τῆς 31 Μαρτίου 1915.

Ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχουσι μεγάλαι ἐκτάσεις ἀκαλλιεργῆτων ἀγριάδων, ἐλῶν καὶ δρυμῶν. Ὁ πόλεμος ἐπέταχυνε τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν. Ἐν Πρωσίᾳ οἱ ἰδιοκτῆται τῆ διαταγῆ τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας συνενοῦντο εἰς ἀναγκαστικὸς συνεταιρισμοὺς, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀντιπλημμυρικῶν ἐνώσεων ὁ ἀναγκαστικὸς συνεταιρισμὸς μετέτρεπε τὰς ἀγριάδας καθ' ἑνιαῖον σύστημα εἰς ἀγρούς, λειμῶνας καὶ βοσκὰς, διηκούλυνε τὴν εἰσοδὴν ὑδάτων καὶ κατεσκευάζε τὰς ἀναγκαζούσας ὁδοὺς, ἠδύνατο δὲ καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἐκμεταλλευσθῇ τὰς γείας ταύτας. (Πρωσικὸν διάταγμα τῆς 7ης Νοεμβρίου 1914). Ἡδῆ συντηνώθησάν ἐκτάσεις 65000 ἐκτάρων εἰς 109 τοιοῦτους συνεταιρισμοὺς βελτιώσεως τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἀνάληψις δημοσίων ἔργων πρὸς ἀπασχόλησιν τῶν ἀέργων καὶ αἰχμαλώτων πολέμου, διηκούλυθη, δι' ἀπλοποιήσεως τῆς διαδικασίας τῆς ἀπασχολήσεως.

Οὕτως ἐπληρώθη νέον ἀξίωμα τοῦ Φίχτε, ἐπανέζησεν ἀρχαῖος θεμελιώδης καιὼν δικαίου, καθ' ὃν, ἡ νομὴ ἀγροτικῆς ἐκτάσεως ὑποβάλλει εἰς ὑποχρέωσεις, ἡ δὲ ἐλόγτης ὑπείσέρχεται ἐκεῖ ὅπου τὸ ἕτομον προσέκοφεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τούτων.

Μέγας ἀριθμὸς ἐργατῶν προσελήφθη ἀναγκαστικῶς διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους: Αἰχμάλωτοι θηλαδῆ πολέμου εἰδήμονες τῶν γεωργικῶν ἀσχολιῶν ἐργάσθησαν διὰ τὴν ἀναπλήρωσιν προσκληθέντων ἐπιστράτων πρὸς ἐξημέρωσιν ἀγριάδων, πρὸς καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους

καὶ πρὸς θερσίον. Εἰδόμενος μεταλλευταὶ εἰργάσθησαν τῇ συναινέσει αὐτῶν εἰς μεταλλεῖα τοῦ ἀνθρακός. Ἐκραγέντος τοῦ πολέμου, εὐρέθησαν ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν πολλὰ χιλιάδες Ρώσων ἐργατῶν. Οὗτοι ἐκρατήθησαν καὶ διὰ κανονισμοῦ ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς τῶν ἡμερομισθίων αὐτῶν ἡναγκάσθησαν νὰ συνεχίσωσι τὰς ἐργασίας των. Εἰς τὰ καταληθθέντα τμήματα τοῦ Βελγίου, Βορείου Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας ἐκαλλιεργήθη πᾶν τεμάχιον γῆς. Οἱ διοικηταὶ τῶν μετόπισθεν παρεῖχον εἰς τὸν πληθυσμὸν σποράς, μετὰ τῆς ὑποχρέωσως ἔπως ἀποδώσωσι ταύτας μετὰ τὸν θερσίον. Ὅπου ὁ πληθυσμὸς ἔλειπεν, ὡς εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ βυτικῆς θεάτρου τοῦ πολέμου, ἐκαὶ ἡ καλλιέργεια ἐξετελέθη ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι δι' ἵππων τοῦ στρατοῦ καὶ ἀτμοκινήτων ἀρότρων ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἡμῶν, βοηθουμένων καὶ ὑπὸ Ῥώσων αἰχμαλώτων.

Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν διαμορφοῦται συμφώνως πρὸς τὰ ἄνω ἢ νόμιμος λειτουργία τῆς προμηθείας τῶν τροφίμων καὶ τῶν πρώτων πολεμικῶν ὕλων ὡς ἑξῆς : ἡ παραγωγή περριμένη, ζήτημα ἰδιωτικόν, ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία σφαῖρα ἀποκλειστικῶς ἐλευθέρως ἐνεργείας. Μόνον ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄτομον παραλείπει νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸ ὑπ' αὐτοῦ νεμόμενον ἔδαφος ὑπεισέρχεται ἡ δημοσία ἐνωσις· ἐκεῖ δὲ ὅπου ἐδαφικαὶ θελιτώσεις εὐναιται νὰ συντελεσθῶσι σκοπιμώτερον μόνον διὰ κοινοπραξιῶν, ἐκεῖ συννοεῖ τὸ κράτος ταύς ἰδιοκτητίας εἰς ἀναγκαστικούς συνεταιρισμούς.

Καὶ ὁ κατέχων ὅμως ἀποθέματα τροφίμων ἢ πολεμικῶν ὕλων ὑπερβαίνοντα τὴν ἰδίαν ἀνάγκην, ὀφείλει νὰ προσφέρῃ τὰ πλεονάζοντα εἰς τὴν ἐλότητα ἀντὶ σταθερῶν συμπεφωνημένων τιμῶν. Ταῦτα πάντα ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς ἰδέας τοῦ Φίλιπτε.

Ἡ διαχείρησις τῶν κατασχεθέντων ἀποθεμάτων εὐρίσκεται εἴτε εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους καὶ τῶν κοινοτήτων εἴτε εἰς μονοπωλιακὰς ἐπαγγελματικὰς ἐνώσεις. Εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιστάσεις ἐπεζητήθη νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ γόνιμος ἰδέα τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ χρησιμοποιοθῇ ἡ ἐμπειρία καὶ εἰδημοσύνη τῶν γαιοκτημόνων, βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων. Πρὸς τούτοις γενικῶς ἐπεζητήθησαν τύποι συλλογικῆς δράσεως, οἵτινες ἐπέτρεπον εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ δυνατόν ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ ἀνεξαρτησίαν ἐκ γραπτοκρατικῶν τύπων καὶ ἐξελέγξων. Ἄς ἐξετάσωμεν τὰς διαφόρους ὀργανώσεις. Ἡ διεύθυνσις τῶν πρώτων ὕλων πολέμου ὑπήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ὑπαχθέντα διοικητικὰ τμήματα ἐν Βελγίῳ καὶ Πολωνίᾳ. Δι' ἐκάστην ὁμάδα πρώτων ὕλων ἰδρύθησαν λογιστήρια, ὅπου δὲ ἦτο ἀνάγκη ἀποθεμάτων ἐπεμελοῦντο τὴν συλλογὴν καὶ διανομὴν

αὐτῶν εἰς τοὺς προμηθευτὰς τοῦ στρατοῦ Ἑταιρειαὶ πρώτων ὑλῶν, ὡς βοηθητικὰ ὄργανα τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐπεζητήθη ἵνα ἀπομακρυνθῇ κατὰ τὸ δυνατόν ἡ κερδοσκοπία ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐνώσεων τούτων. Καίτοι κατὰ τοὺς τύπους τῶν ἀνωύμων ἑταιρειῶν συσταθεῖσαι, ἐν τούτοις αἱ ἑταιρειαὶ αὐταὶ τῶν πρώτων ὑλῶν πολέμου δὲν διένεμον οὔτε ποσοστὰ οὔτε κέρδη ἐκκαθαρίσεως. Ἡ διεύθυνσις καὶ τὸ ἐποπτικὸν συμβούλιον ἐργάζοντο ἐπιτίμως. Ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους ἐπόπτευσαν μετὰ δικαιώματος Veto. Ἰδιαίτερον ὄργανον ἢ ἐκτιμητικὴ καὶ ἐπὶ τῆς διανομῆς Ἐπιτροπὴ, διοικουμένη ἐν μέρει ὑπὸ μὴ διαφερομένων προσώπων, ἐπέδιδωκε μεσολάβησιν μεταξύ τῶν διαφερομένων προσώπων, εἴτε ταῦτα μετεῖχον τῆς ἑταιρείας εἴτε καὶ μὴ. Αἱ ἑταιρειαὶ αὐταὶ ἐθεώρησαν ὡς καθήκον αὐτῶν νὰ λαμβάνωσι πάντας ἐξ ἴσου ὑπ' ὄψιν τοὺς τε μετόχους ὡς καὶ τοὺς μὴ τοιούτους.

Αἱ ἑταιρειαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν ἐγνωμοδότουσιν ὡσαύτως κατὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν κατασχεθέντων ἀποθεμάτων διὰ τὴν καταβλητέαν τιμὴν. Ἐὰν ὑπελείποντο ποσότητες διὰ τὴν εἰρηνικὴν βιομηχανίαν τότε προέτεινον τὴν διανομὴν αὐτῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, λόγῳ τοῦ δικαιώματος προτιμήσεως αὐτοῦ ἐπελαμβάνετο καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς διαρρυθμίσεως τῶν σχέσεών τῆς εἰρηνικῆς βιομηχανίας.

Ἡ διανομὴ ἐλάμβανε χώραν συμπραττόντων καὶ τῶν βιομηχανικῶν συνδέσμων. Παρὰ τὰς μεγάλας ὑψώσεις τιμῶν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν βιομηχανημάτων ἐπεζητήθη ἡ ἐλευθερία τῆς συμβάσεως μεταξύ παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν ἐν τούτοις τὸ δημοσπονδιακὸν συμβούλιον ἔσχε πολλαχῶς ἀφορμὰς νὰ ὀρίσῃ ἀνωτάτας τιμὰς, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν μετάλλων, τοῦ βάρβακος καὶ τῶν δερμάτων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὅν τὸ τμήμα τῶν πολεμικῶν πρώτων ὑλῶν, ἐργάζετο καὶ τὸ κεντρικὸν γραφεῖον διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ εἰς τροφίμα καὶ ζυτροφία, τὸ ὅποιον ἦτο προσηρηγμένον ὡσαύτως εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν. Εἰς αὐτὸ ὑπήγχετο καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν κατασχεθέντων ἀποθεμάτων βρώτης καὶ κριθῆς, ἡ δὲ περαιτέρω διανομὴ τούτων ἀνετέθη πρὸς τοὺς διατηροῦντας ἰδιωτικοὺς ἱστούς, εἰς κοινωτικὰς ἐπιτροπὰς.

Ἡ πολεμικὴ Ἑταιρεία τῶν δημητριακῶν ἦτις διεχειρίζετο τὰς παρακαταθήκας τῶν δημητριακῶν ἄρτου τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ ἦτο κωλυφελὴς ἑταιρεία μὲ περιωρισμένην εὐθύνην, ἐσχηματίσθη δὲ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Πρωσικοῦ κράτους ἐν συνδυασμῷ μετὰ 48 Γερμανικῶν μεγαλοπόλεων καὶ ἀριθμοῦ τινος βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐν τῇ ἀποπικτῇ συμβουλίᾳ ἀντιπροσωπεύετο καὶ ἡ Γεωργία. Ἡ πολεμικὴ ἔταιρεία Δημητριακῶν ἠκονόμει καὶ ἐκίνητοποίησε τὰς ἐπαρχούσας παρακαταθήκας δημητριακῶν, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης, ἔλαθε ταῦτα καὶ ἐφωδίαζε τὰς πόλεις, αἵτινες πάλιν ἐπελαμφάνοντο τῆς περαιτέρω διαμονῆς. Τούτωντις ἡ διὰ γεωμήλων ἐφοδίασμός ὑπήχθη εἰς τὰ καθήκοντα τῶν κοινωτικῶν ἐπιτροπῶν καὶ διαμέσου τινὸς μεταξὺ αὐτῶν τμήματος, ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ συλλογὴ καὶ διανομὴ ζυμοτροφῶν καὶ τῶν ἀναπληρωτικῶν τούτων ὑλῶν ἀνετέθη εἰς τὴν Προμηθευτικὴν συνένωσιν Γερμανῶν γαιοκτημόνων, ἧς ἀπὸ δεκαετηρίδων διεκρίθη ὡς κεντρικὸν γραφεῖον. διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀγορὰν γεωργικῶν πρώτων ὑλῶν. Αὕτη περιελάμβανε τὰς ἐνώσεις συνεταιρισμῶν, τὴν Γερμανικὴν Γεωργικὴν ἔταιρειαν, τοὺς γεωργικοὺς συνδέσμους καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν γαιοκτημόνων. Οὕτω συνηθρώθη ἡ πολυσύνθετος μηχανὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαχε τὸ σχεδὸν ἅλυτον θεωρούμενον πρόβλημα τῆς συστηματικῆς διοργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς διατροφῆς λαοῦ 70 ἑκατομμυρίων. Τὸ ἔργον ἐπέτυχε διότι εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ἐτίθεντο τρεῖς ἑμάδες δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι εἰς οὐδένᾳ ἄλλον λαὸν συνηντῶντο. Ἡ πιστή, ὑπὸ ἰσχυροῦ αἰσθητικῆς τιμῆς καὶ καθήκοντος διαπνεομένη, ἐπαγγελματικὴ, ὑπαλλήλεια τοῦ κράτους καὶ τῶν κοινοτήτων, εἰς τὴν ὁποίαν προσετέθη εἰς τε τὰς πόλεις καὶ τὰς ἐπαρχίας μέγας ἀριθμὸς ἐμπείρων προσώπων ἔξοχοι ἐπιστημονικαὶ δυνάμεις, τῶν ὁποίων ἡ συμβουλή ἐχρησιμοποιήθη πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἀναπληρωματικῶν ὑλῶν καὶ τέλος ἐπιχειρηματικότης. ἧς εἶχεν ἐξφκειωθῆ τελείως εἰς τοὺς προμηθευτικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς συναιτερισμούς, εἰς τοὺς ἐπαγγελματικοὺς συνεταιρισμούς, τῆς ἐργατικῆς ἀσφαλείας, εἰς τὰ βιομηχανικὰ καρτέλλα καὶ συνδικάτα εἰς συστηματικὴν συλλογικὴν δράσιν καὶ εἶχε διαμορφώσει ἐπιτελεῖον φιλόπονον οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων.

Αἱ ἀνάγκαι τοῦ πολέμου ἀπότησαν βεβαίως τὴν λειτουργίαν σχεδὸν παντελῶς νέων ὀργανώσεων ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, ἐλειτούργισαν δὲ αὐταὶ οὐχὶ κατ' ἐνιαίον πρόγραμμα ἀλλὰ βαθμηδὸν ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἀναφαινομένων ἀναγκῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄξιον θαυμασμοῦ ἂν δὲν ἐξευρέθησαν πανταχοῦ ἄμεσως αἱ ἀριστοὶ τύποι διὰ τὴν νέαν ἐργασίαν.

Κάλλιστα φαίνεται μοι εἶτι ἐλύθη τὸ ζήτημα ἐκεῖ ὅπου ἡ ὑπεύθυνος διαχείρισις ἀνετέθη εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκεῖ ὅπου προσελήφθησαν εἰς τὴν ἐπιμεσίαν ὑπηρεσίαν διακεκριμέναι δυνάμεις ἐκ τε τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐκεῖ ὅπου ἐτάχθη πλησίον τῶν διευθυνόντων συμβούλιον ἀνεξαρτήτων πραγματογνω-

μόνων, οἱ δὲ κυρίως διαφερόμενοι προσελήφθησαν μόνον ὡς πληροφόροιντα πρόσωπα. Ἐχρειάσθη μεταβατικὸς τις χρόνος διὰ νὰ τεθῶσιν ἐκποδῶν περιττὰ κέρδη, διαμέσων καὶ ἐκμεταλευτῶν πολεμικῶν προμηθειῶν προσώπων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀκόμη ἰκούνται παράπονα. Ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς προμηθείας ἔλειπε κατὰ πρῶτον ἡ ἀναγκασία συγκέντρωσις· ἀνεπύχθη δὲ ἐπιβλαβῆς διαγωνισμὸς μεταξύ τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν διανεμόντων τὰς ἐπείγουσας πρὸς ἐκτέλεσιν στρατιωτικὰς παραγγελίας.

Δὲν ὑπερεβλήθησαν διὰ μιᾶς, οὔτε ἄνευ ἰσχυρῶν προστριβῶν αἱ πραγματικαὶ δυσχέρειαι τῆς ἐργασίας τούτης· βῆθμιαίως μόνον ἀνευρέθησαν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπέτρεψαν εὐκόλῳ τινι συμβιβασμῶν τῶν συμφεροντῶν μεταξύ τῶν πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν, πολεμικῆς καὶ εἰρημικῆς βιομηχανίας, κατόχων πρώτων ὕλων καὶ καταναλωτῶν τοιούτων. Γενικῶς ἕως εἰπεῖν ἐπετελέσθη θαυμάσιον ἔργον, πρὸ παντὸς δὲ ὁ κύριος σκοπὸς κατορθώθη: ἡ ἐξασφάλις τῆς βιομηχανίας. Διὰ περιορισμῶν τῶν ἐν εἰρήνῃ ἀναγκῶν, χρησιμοποίησεως ἀναπληρωματικῶν ὕλων καὶ παλαιοῦ ὕλικου, ἰδρύσεως καὶ οἰκονομικῆς ὑποστηρίξεως νέων ἐργοστασίων, δι' εἰσγωγῆς ἐκ τῶν οὐδετέρων χωρῶν καὶ προσκομιδῆς ἐκ τῶν καταληφθέντων τμημάτων, κατορθώθη, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδράσῃ οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ἢ ἐλάττωσις τῶν πρώτων ὕλων εἰς τὴν ἀγοράν. Ἄν βέβαια κατορθώσωμεν παρὰ τὸ κλείσιμον τῶν λιμένων μας νὰ προμηθευθῶμεν ὑφαντουργικὰς ὕλας, καὶ ἰδίως βίμβακα, ἱκανὰς, οὐτιθε δὲ ἐπανειλημμένως νὰ ἐνδύσωμεν ἐκ νέου τὴν γερμανικὴν ἐμπόλεμον στρατιάν καὶ εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων νηματοουργῶν καὶ ὑφαντῶν νὰ ἐξασφαλίσωμεν ἐπικερδῆ ἐργασίαν, ἢ ἐπιτύχῃ αὕτη ἢ καταλογισθῆ εἰς τὸν νικηφόρον στρατόν. Διότι τὰ στρατεύματά μας διὰ τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν προσήρτησαν εἰς τὴν γερμανικὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν τὰ κέντρα τῆς προμηθείας τοῦ βίμβακος καὶ τῆς πλουσιωτάτης ἐνδοθηκεύσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου.

Τὰ ἀναγκαιότατα τρόφιμα παρὰ τὴν ἀρχικὴν διασπάθισιν ὑπελείποντο, εἰς τοιαύτην ποσότητα, ὥστε ἐξησφαλλίζετο ἡ ἐπαρκὴς διατροφή τῶν ἀνδρῶν στρατοῦ τε καὶ στόλου καὶ τελείως ἐξαρκοῦσα διατροφή τῶν οἰκადε μέχρι ἐνάρξεως τοῦ νέου θηρισμοῦ. Ἡ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1915 εἰς τὰ 2:3 τῆς συνήλους ἀνάγκης ὁρισθεῖσα μερὶς τοῦ ἄρτου δύναται νὰ ὑψωθῆ ἀπὸ τοῦ Μάτου καὶ Ἰουνίου, ἡλιαδῆ κατὰ τοὺς μῆνας ἐκεῖνους καθ' ὅς γνωστοὶ ἐπιστήμονες τῆς ἀλλοδαπῆς προεφήτευσον τὴν ἐναρξιν τοῦ λοιμοῦ. Ἡ ὑπὸ δημοσίαις ἀρχῆς διαχειρίσεως τῶν προμηθειῶν θέλει ἐξασφαλίσει πλήρη καὶ ἐπαρκῆ διατροφήν διὰ τὸ ἔτος τὸ ἐπακο-

λουθεῖν τὸν νέον θερισμόν. Βεβαίως ὑψώθησαν αἱ τιμαὶ τῶν τροφίμων ἀλλὰ τῆ παρεμβάσει τῆς δημοσίας ἀρχῆς ὀλιγώτερον ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὁ Γερμανικὸς λοιπὸν πολεμικὸς σοσιαλισμὸς παρέσχεν εἰς ἡμᾶς τὰς ὑλικὰς βράσεις τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας. Ὅφειλομεν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀποκλειόμενον ἔτι τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα ἐν ἐλευθέρῳ διαγωνισμῷ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, θὰ ἤδύνατο νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ αὐτό, καὶ ἐκ δὲ τὸ ἐπετύγχανε, θὰ ἐκατώρθωνε τούτο δι' ἀμετρήτων κερδῶν ὑπὲρ τῶν μὲν, σκληροτάτης δὲ ἀπ' ἑτέρου πίεσεως ἐπὶ τοῦ πτωχοτέρου λαοῦ.

Ἡ δὲ ἐννόμου ἔμως ἀναγκασμοῦ ἐπιτευχθεῖσα ὀμαδικὴ οἰκονομία περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς οὐσιώδεις ἀνάγκας τῆς διατροφῆς καὶ τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Δι' ὀλόκληρον τὴν ὑπόλοιπον Ἔθνικὴν οἰκονομίαν ὁ πόλεμος δὲν ἐπέφερε θεμελιώδεις μεταβολάς. Παρ' αὐτῆ κρατεῖ νῦν ὡς καὶ πρότερον οὐχὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀλλ' ἡ ἐλευθέρη συναλλαγὴ, τὸ δὲ ἐλαττώριον τῆς οἰκονομικῆς δράσεως δὲν εἶναι τόσον τὸ τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ, ὅσον τὸ τῆς ἐπιτυχίας συναλλακτικῶν κερδῶν. Πᾶς πόλεμος ἔμως θέτει εἰς κίνδυνον τὸ σύστημα τῆς ἀμοιβαίας πιστωτικῆς συνδέσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, διότι τούτο ἐδράζεται ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς σταθερότητος τῶν γενικῶν οἰκονομικῶν ὄρων, ἐπὶ τῆς ἐμπιστοσύνης, ἐπὶ τῆς ἱκανότητος παροχῆς καὶ καταβολῆς πάντων τῶν ἐν τῇ συναλλαγῇ συμμετεχόντων. Πᾶν εὐκόλως ἐνσκήπτει πανικός, ὁ ὅποιος χωλαίνει πᾶσαν οἰκονομικὴν ζωὴν, ἀποπνίγει τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, διακόπτει τὰς ἐργασίας, συνεπιφέρει ἀνεργίαν καὶ δυστυχίαν εἰς τὰς μάζας. Διὰ τὴν Γερμανίαν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ὁ φόβος ἦτο ἰδιαζόντως μέγας. Διότι αἱ ἐπιχειρήσεις ὡς καὶ πᾶσα οἰκονομικὴ ἐργασία δὲν ἐπασχον μόνον ἐνταῦθα ὡς ἀλλαχοῦ, λόγῳ τῆς προσκλήσεως ὑπὸ τὰς σημαίας πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀποχειροβιῶτων, λόγῳ τῶν ἀναποφεύκτων κωλυμάτων ἐν τῇ μεταφορᾷ τῶν ἀγαθῶν καὶ λόγῳ τῶν ἐκ τῆς φροντίδος διὰ τὸ μέλλον ἐπιβαλλομένων περιορισμῶν ἢ ἐναρξίς τοῦ οἰκονομικοῦ πολέμου ἀφῆρπασε τὰς ἀποθέσεις ἢ μετὰ τὴν ἀγγλικὴν τὰ μάλιστα ἀνεπτυγμέννης γερμανικῆς βιομηχανίας, ἐστέρησε τὰς πρώτας ὕλας ἀπὸ πολλοῦ κλάδου παραγωγῆς καὶ παρτημπόδισε τὴν εἰσπραξίν γερμανικῶν ἀπαιτήσεων εἰς τε τὴν ἐχθρικὴν ἢ ὑπερπόντιον ἀλλοδαπήν, καθὼς καὶ τὴν εἰσροὴν προσόδων ἐκ τῶν αὐτόθι τοποθετημένων, περὶ τὰ εἴκοσι δὲ εἰσεκατομμύρια ὑπολογιζομένων κεφαλαίων.

Ἐν τούτοις δὲν ἐνέσκηψε πολεμικὸς πανικός. Ὁ μηχανισμὸς τῆς συναλλαγῆς παρέμεινεν ἐν λειτουργίᾳ, λίαν δὲ ταχέως συνετελέθη ὑπὸ τῆς βιομηχανίας ἡ προσαρμογὴ αὐτῆς πρὸς τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν

μετὰ πάντων τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων μετατοπίσεων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας.

Τρεῖς αἰτιώδεις ἀφορμαὶ συνετέλεσαν τὰ μέγιστα πρὸς τοῦτο.

Ἡ πίστις πρὸς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν, καὶ τὰ μεγαλουργήματα τῆς πολεμικῆς ἡμῶν δυνάμεως, τὰ ὅποια προσκάλεσαν καὶ ἐνεδυνάμωσαν τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν ἐξασφαλισθεῖσαν διατήρησιν τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους καὶ τῆς Γερμανικῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ὁ πόλεμος ἔστις ἐκράτησε διαρκῶς τὸ πάτριον ἔδαφος ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ ταχέως ἀπηλευθέρωσεν, ἐδοτήθησε ἀμέσως καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Διότι προσεπόρισε μέγα μέρος τῶν ἐλειπουσῶν πρώτων ὑλῶν· αἱ δὲ ἀγοραὶ τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως ἤνοιξαν πηγὰς προσόδων ἀπόβονους ἰκανῶς, ὥστε νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν διακοπεῖσαν ἐξαγωγήν. Πᾶσαι δὲ ἀνεξαιρέτως αἱ παραγγελίαι αὐταὶ ἕνεκα τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπέβησαν ἐπ' ἀγαθῶν τῆς ἐν-τοπίου ἐργασίας. Πρὸς τούτοις ὁ ἀποκλεισμός τῶν συνόρων ἡμῶν συνετέλεσε καὶ εἰς τὸ νὰ παρασκευάσωμεν ἐν Γερμανίᾳ πολλὰ ἐμπορεύματα τῆς τρεχούσης ἀνάγκης, ἵτινα μέχρι τοῦδε προσηθεύμεθα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Τὸ δεύτερον ἦτο ἡ ἐπιτακτικὴ ἐκπλήρωσις τῶν περιουσιακῶν ὑποχρεώσεων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ ἐμπόλεμα καὶ πολλὰ τῶν εὐδαιτέρων Κρατῶν, δὲν ἴσχυσεν ἐν Γερμανίᾳ δικαιοσύσιον. Ὁ ἀναγκασμός ὅμως οὗτος πρὸς ἐγκαιρὸν καταβολὴν παντὸς χρέους, συνεπέφερε καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς συνεχίσεως τῶν ἐργασιῶν, τῆς λειτουργίας τῶν ἐργαστασίων, τὴν ἀναζήτησιν νέων βιοποριστικῶν ἐργασιῶν, ἐκεῖ ὅπου ἀπέλιπον αἱ παλαιαὶ τοιαῦται.

Ἐν ᾧ δὲ ἀφ' ἐνός τὰ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ ἡ ἔννομος ἰδιωτικῆς τάξης ἀπειργάζοντο τὰς ψυχικὰς καὶ τὸ σπουδαιότερον τὰς ὑλικὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ σώματος τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας, ἡ ἐπιτυχία τῆς σκοπίμου διευθύνσεως καὶ ἐκτελέσεως ἀνήκει ἐξαιρετικῶς εἰς τοὺς δύο κοινωφελεῖς οἰκονομικοὺς ἡμῶν ὀργανισμούς, οἵτινες δεσπόζουσι καὶ κρατοῦσι τοῦ συναλλακτικοῦ ἡμῶν βίου: Εἰς τοὺς σιδηροδρόμους τοῦ Κράτους δηλαδὴ, καὶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν Τράπεζαν.

Οἱ σιδηροδρόμοι ἔχουσιν μόνον ἐπετέλεσαν πάντοτε «μετ' ἀπαραξίγηματίστου ἀσφαλείας καὶ ἀκριβείας» ὡς ἐν ἀπονομῇ εὐαρεσκείας ἀνεφέρετο, τεραστίως πολεμικὰς μεταφορὰς, ἀλλὰ καὶ πρῶρμησαν καὶ διευκόλυναν τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν οἰκονομίαν πρὸς νέαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, διὰ τῆς ἀνευ μικρολόγου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ δημόσιου, τιμολογιακῆς αὐτῶν πολιτικῆς. Προσηνατόλησαν τὴν συναλλαγὴν πρὸς νέους ὀρίζοντας· ἐπήρκεσαν δὲ εἰς πᾶσαν ἀνάγκην διατροφῆς ἀνθρώ-

πων και ζήτων, εις τήν προσκομιδὴν ἀγαθῶν ἐκ τῶν καταληφθεισῶν ἐχθρικῶν χωρῶν και εἰς τήν μεταφορὰν τοιοῦτων πρὸς αὐτάς.

Τὰ οἰκονομικὰ ἔμως μέτρα πρὸς πηδαλιουχίαν τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας διεθέσεν ἡ Γερμανικὴ πιστωτικὴ δογάνωσις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Τα διεθνή χρηματιστήρια ἐπὶ τῷ φάσματι τοῦ πολέμου ἐντελῶς ἀπήργησαν. Ἐκλείωνται οἱ ἄνταρξοι αὐτῶν πρωτοστατοῦντος τοῦ λονδινέου «Stock Exchange», ὥστε και οἱ ἀνταρξοὶ τίτλοι νὰ μὴ ἐξαργυροῦνται· αἱ ἰδιωτικαὶ τράπεζαι ἄμα τῇ ἐκρήξει τοῦ πολέμου περιώρισαν τὰς πιστώσεις αὐτῶν ἐν ἀρχῇ μέχρι τοῦ ἐλαχίστου. Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐνεπέμπε τότε ἡ μόνη πηγὴ χρήματος και πίστεως.

Ἡ οἰκονομικὴ αὐτῆς διὰ σειρᾶς ἐπισταμένως μελετημένων μέτρων εἶχε κατορθώσει πρὸ τοῦ πολέμου ἤδη, τὴν ἐξητηνημένην θέσιν αὐτῆς, λόγῳ τῆς ἐπινοήσεως τῶν μεγάλων Τραπεζῶν νὰ ἐνδυναμώσῃ, νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὴν πάλιν εἰς ἀλλήθε· Κέντρον τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Οἰκονομίας, νὰ ἐπιδράσῃ δὲ ἐπὶ τῆς ἐνταθείσης δυνάμεως τῆς Γερμανικῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, και νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Γερμανικὴν Valuta διὰ τῆς ἀξίσεως τοῦ εἰς χρυσὸν ἀποθέματος τῆς Τραπεζῆς.

Ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἶχον προσχεδιασθῆ εἶλαι αἱ οἰκονομικαὶ παρασκευαὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ἐκρήξεως πολέμου. Ἦτο λοιπὸν κατὰ τὴν ἐκρήξιν τούτου εἰς θέσιν, ἔχει μόνον νὰ προκαταβάλλῃ εἰς τὸ Κράτος τὰ ἔξοδα διὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῶν θανείων, ἀλλὰ και νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀξιοθεσίαις ἀπαιτήσεις τῆς ἰδιωτικῆς συναλλαγῆς ἐν τε τοῖς μετρητοῖς και ἐπὶ πιστώσει. Οὐδαμοῦ ἀλλαχού ὁ οἰκονομικὸς βίος ἐδράζετο τόσον ἐπὶ τῆς πίστεως ὅσον ἐν Γερμανίᾳ. Μετὰ μικρὰν ἀρχὴν ἐλείτουργησε τὸ ὅλον οἰκονομικὸν σύστημα, ὥστε νὰ εἶναι βεβαία πᾶσι ἀσφαλῆς ζήτησις πιστώσεως· οἱ θὰ ἱκανοποιεῖτο. Εὐρονσὶν τινα τῆς πιστωτικῆς βίας ἐπέφερον και αἱ ὑπὸ τοῦ Κράτους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἱσχυρίζονται, ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς δὲ Τραπεζῆς ἐλευθονόμεναι και χρηματοδοτούμεναι Τράπεζαι θανείων ἐπὶ ἐνεχύρω (Darlehnskassen). Αὗται διηκούλουν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀνγκυρίων Κερχαίων δι' ἐνεχυρίασεως χρηματογράφων και ἐμπορευμάτων. Ὁ τόκος προεξοφλήσεως ἀνῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι 10%, ἐν Γερμανίᾳ οὐδέποτε ὑπερέβη τὸ ἕριον 5%, κατὰ δὲ τὰ τέλη Δεκεμβρίου 1914 ἐμετριάσθη μόνον εἰς 5%. Ὁ τόκος τῶν ὁποσων αἱ ἰδιωτικαὶ Τράπεζαι τοῦ Βερολίνου παρεῖχον διὰ καταθέσεις εἰς πρώτην ζήτησιν κατῆλθεν ἀπὸ τῆς 14 Αὐγούστου 1914 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1915 ἀπὸ 4% εἰς 2%.

Οἱ λογαριασμοὶ τῶν τε μισθῶν καὶ πολεμικῶν προμηθειῶν ἐξωφλοῦντο πάντοτε τοῖς μετρητοῖς, ὡσαύτως δὲ πανταχόθεν παρετηρεῖτο τάσις πρὸς διακανόνισιν καὶ ἐκκαθάρσιν τῶν λογαριασμῶν, ἢ ἀνάγκη, ἔρα εἰς κυκλοφοροῦν χρήμα γυψήθη, μέγας. Ἐκαλύφθη ἕμως κάλλιστα διὰ τραπεζογραμμάτων καὶ χαρτονομίσματος τῶν Τραπεζῶν θαναίων ἐπὶ ἐνεχύρω. Ὁ μηχανισμὸς ἀμφοτέρων τῶν ἐκδόσεων τούτων διεπλάσθη ἐλαστικώτατος. Τὰ ὑπὸ τῆς διευσθύνσεως τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους ἐκδιδόμενα γραμμάτια καὶ αἱ συναλλαγματικαὶ ἔθεωροντο, καθὼς καὶ αἱ ἐκ τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς προερχόμεναι ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς δὲ Τραπεζῆς προεξοφλούμεναι: συναλλαγματικαί, ὡς νόμιμον κάλυμμα Τραπεζικόν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς κατ' ἀνώτατον ὄριον τριμῆτου λήξεως. Ἡ Ἐθνικὴ λοιπὸν Τράπεζα ἐκδίδει Τραπεζογραμμάτια ἀναλόγως τοῦ μέτρου τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας χρήσεως τῆς πιστώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους. Τὰ χαρτονομίσματα ἕμως τῶν Τραπεζῶν θαναίων ἐπὶ ἐνεχύρω, δι' αὐτὸ τὸ Κράτος εὐθύνεται καὶ τὰ ὅποια πρὸς τούτοις εἶναι καὶ εἰ ἐνεχύρων ἐξησφαλισμένα, ἐξισώθησαν πρὸς μεταλλικὸν κάλλυμα. Ἡδύνατο λοιπὸν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δι' ἕκαστον χαρτονόμισμα τῶν Τραπεζῶν τούτων νὰ ἐκδίδῃ τὴν τριπλὴν ποσότητα εἰς τραπεζογραμμάτια. Ἐν τούτοις αὕτη ἐνεργεῖ οὕτω: Παρέχει εἰς τὰς Τραπεζὰς ταῦτα δάνεια εἰς τραπεζογραμμάτια, λαμβάνει δὲ παρ' αὐτῶν ἴσην ποσότητα εἰς χαρτονομίσματά των καὶ ἐκ τούτων παραδίδει εἰς τὴν συναλλαγὴν τόσα μόνον, ὅσα ἔρα κοῦσιν εἰς τὰς πληρωμὰς διὰ μικρῶν νομισμάτων. Διότι τὰ χαρτονομίσματα τῶν Τραπεζῶν τούτων ἦσαν ἀξίας ἀπὸ 1 — 50 μάρκων μόνον.

Τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀπέβησαν τὸ σπουδαιότατον μέσον πληρωμῆς. Ἦσαν τὸ νόμιμον χρήμα πληρωμῆς καὶ ἐκὼς ἀφόρου προσωρινῶς ἀπὸ τῆς 1. Αὐγούστου 1914 ἀναγκαστικῶς, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρεμποδισθῇ ἡ ἐκροτὴ τοῦ χρυσοῦ, ἔφ' οὗ ἄλλως τε καὶ ἐστερήθημεν τῶν μέσων πρὸς προμήθειαν ἐξωθεν χρυσοῦ, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν συγῶρων ἡμῶν. Ὅλος ὁ χρυσοῦς λοιπὸν ἐξηφανίσθη ἔκτοτε ἐκ τῆς Γερμανικῆς συναλλαγῆς, ἐν τούτοις ἕμως ἐν τῇ ἐσωτερικῇ συναλλαγῇ δὲν ἐπῆλθεν ἐλάττωσις τῆς ἀξίας τῶν ἀναπληρωτικῶν μέσων τοῦ χρήματος. Ὑψίστατο λοιπὸν σύστημα ἐπικυροῦν τὴν ὑπὸ τοῦ Φίχτε ἐν τῷ «Κεκλεισμένῳ Ἐμπορικῷ Κράτει» ἀντιπροσωπεύθεισαν καὶ ὑπὸ τοῦ Κηαρρ συστηματοποιηθείσαν θεωρίαν: «Τὸ χρήμα εἶναι δημιούργημα τῆς ἐννόμου τάξεως». Πράγματι ἡ πείρα τοῦ παρόντος πολέμου καθιστᾷ πιθανὴν τὴν θεωρίαν καθ' ἣν εἰς ἀποκλεισμένην Ἐθνικὴν οἰκονομίαν, δύναται νὰ συντελεσθῇ ἡ λύσις τοῦ χρήματος ἀπὸ τῆς ὀλικῆς αὐτοῦ ἀξίας, χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ τοῦτο ἐπιδεδωκὸς ἐπὶ τῆς

κτητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἐὰν αἱ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλαγματικαὶ ἀπαιτήσεις, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῆς εἰσέτι ἐξακολουθήσεως μικρᾶς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς μετὰ τῆς Γερμανίας, εὐρίσκονται εἰς δυσάρεστον θέσιν, τοῦτο εἶναι σημεῖον ἐμφαίνον τόσον ὀλίγον ὑποτίμησιν τοῦ Γερμανικοῦ συναλλάγματος ὅσον τὸ τῆς συγχρόνου ἐκπτώσεως τοῦ Γαλλικοῦ ἢ Ἀγγλικοῦ συναλλάγματος εἰς τὰς οὐδετέρας χώρας. Ὀφείλεται λοιπὸν κυρίως ἢ κατὰστασις αὐτῆ εἰς τὸ τελείως χαλαρωθῆν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον.

Τὸ εἰς χρυσὸν ἀπόθεμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀπὸ τῆς 31ης Ἰουλίου 1914 μέχρι τῆς 30ης Ἀπριλίου 1915 σχεδὸν ἐδιπλασιάσθη — ᾗδῃσε δηλονότι ἀπὸ 1253 ἑκατομμύρια εἰς 2368 ἑκατομμύρια Μάρκων. Περὶ τὰ 200 ἑκατομμύρια ἐκ τούτου προήρχοντο ἐκ παραμπομπῆς πρὸς αὐτὴν τοῦ πολεμικοῦ θησαυροῦ τοῦ Κράτους, τὸ ἀσυγκρίτως ἕμως μὲγα μέρος ἔρρευσεν ἐκ τῆς ἐλευθέρως συναλλαγῆς, ἄριστος αἰωνὸς τῆς πεπειθήσεως, τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἀγάπης τῆς μεγάλης πλειονότητος τοῦ λαοῦ ἡμῶν πρὸς τὴν πατρίδα. Δικαίως ὅθεν παρατηρεῖ ἡ ἔτησία λογοδοσία τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τὰ ἐξῆς: « Ἀπασῶν τῶν χωρῶν καὶ Ἐθνῶν ἢ νομισματικῆ καὶ τραπεζικῆ ἱστορία δὲν παρουσιάζει παράδειγμα τοιοῦτο. καθ' ὃ διαρκούσης πολεμικῆς κρίσεως τοιαύτης σπουδαιότητος, ἡ λαὸς προσφέρει ἐκουσίως πρὸς τὴν κεντρικὴν ἐκδοτικὴν Τράπεζαν τὸν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ εὐρισκόμενον χρυσόν, ἀντὶ νὰ κατακρύψῃ αὐτόν.

Παρὰ τὴν αὐξηθεῖσαν ἐκδοσὶν τραπεζογραμματίων ὑπερβαίνει ἤδη τὸ εἰς χρυσὸν κάλυμμα τῆς Ἐθνικῆς τραπεζῆς διὰ 44.6 ἐπὶ τοῖς Ἐκατόν τὸ παρ' ἡμῖν καθιερωθῆν ὄριον τοῦ 13.

Ἄς προσθέσωμεν εἰσέτι ὅτι διαρκούντος τοῦ πολέμου κατωρθώσαμεν νὰ προλειάνωμεν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐργασίας καὶ νὰ διατηρήσωμεν πλήρη συμφωνίαν μετὰ τὸ ἐργοδοτοῦ καὶ ἐργάτου. Τὰ ἐργατικὰ σωματεία ὁσαύτως καὶ αἱ κοινότητες συντέλεσαν μεγάλως διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἀνευ πόρων ζωῆς. Οὕτως ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὰ μέγα καὶ τὸ πνεῦμα, ἅτινα ἐξησφάλισαν τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ εἰς τὴν ἐλευθέρως συναλλαγῆν ἐπαφεθέντος τμήματος τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Οἰκονομίας.

Τὰ ἀποτελέσματα καταφαίνονται ἐμφανῶς εἰς τοὺς μικροὺς ἀριθμοὺς τῆς ἀεργίας, τῆς σπουδαίας αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κεφαλαίων τῶν Ταμιευτηρίων καὶ τῶν καταθέσεων τῶν τραπεζῶν, εἰς τὴν ἀκερον ἀνεύρεσιν τῶν μεγίστων καὶ ἀσυγκρίτων πρὸς κάθε ἄλλην ἐποχὴν πολεμικῶν δανειῶν. Ἡ συμμετοχὴ τῶν μικροοικονόμων καὶ μικροκεφαλαιοῦχων

ἀποδεικνύει ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἐπιχειρηματίαι ἀλλὰ καὶ οἱ ἐργάται ἀρ-
κατὰ ἱκανοποιήθησαν ἐκ τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας.

Βεβαίως σύμπαν τῷ ἐν κεκλεισμένη ἔθνικῃ οἰκονομίᾳ κυκλοφοροῦν
χρῆμα εἶναι ἐπιταγὴ τις μόνον ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῇ ὑπαρχόντων
ἀγαθῶν, τῶν ὀπείων ἢ ἀναπαραγωγῇ, διαρκούντος τοῦ πολέμου ἀναμφι-
σθητῆτως ἐλαττοῦται. (1) ἀριθμὸς τῶν δημιουργούντων ἐσμικρύνθη κατὰ
πολλὰ ἑκατομύρια, ἢ ἰδιωτικῆ δρᾶσις ἀπρακτεῖ, κλάδοι τινὲς τῆς βιο-
μηχανίας κυρίως οἱ ἐξυπηρετικοὶ τῆς πολυτελείας ἐργάζονται σχεδὸν
κατὰ τὸ ἕμισυ. Αἱ πολεμικαὶ ὁμῶς προμῆθειαι καταναλίσκωνται, καὶ ὁ
πόλεμος ὁ εἶς ὕψηλότερα ἀγαθὰ διεξαγόμενος ἀνταποδίδει ἄμέσως τότε
μόνον τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ ἀντιστάθμισμα, ἔταν καταρωθῆθῃ, παρὰ τοῦ
ἠττηθέντος ἐχθροῦ νὰ καταβληθῇ πολεμικὴ ἀποζημίωσις. Ἡ σπουδαι-
οτάτη πηγὴ διὰ τὴν λαϊκὴν εὐπορίαν ἀπέβη λόγῳ τοῦ πολέμου πάλιν ἡ
γεωργία, καὶ ἡ θεμελιώδους σπουδαιότητος προεκτεθεῖσα ἀναγκαστικῇ
ὀργάνωσις τῆς διαχειρίσεως τῶν τροφῶν αὕτη, ἐξησφάλισεν εἰς τὸν ἐκτός
τῆς γεωργίας ἀσχολούμενον πληθυσμὸν δικαίαν μερίδα ἐκ τῆς προσόδου
τοῦ ἐδάφους.

Ἡ συνολικὴ εἰκὼν τῆς γερμανικῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πα-
λέμῳ παρουσιάζει ὑπερβαλλόντως εὐαρέστους γραμμάς. Ὡς ἐν τοῖς πε-
δίαις τῶν μαχῶν οἱ ἄνδρες μας ἐντείνουσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν, οὕτω καὶ
οἱ οἰκᾶδε ἀναπομείναντες εἰς τε τὰ ἐργαστήρια, τὰ ἐργαστάσια καὶ κα-
ραστήματα, εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰ ἔλη καὶ τοὺς ἔρυμῶνας, οἱ γέροντες, γυ-
ναῖκες καὶ τὰ ἀνήλικα προσπαθοῦσι νὰ πληρῶσωσι τὰς θέσεις τῶν πο-
λεμιστῶν. Εὐφυῆς ταξινόμησις, ἐρευνητικὸν καὶ ἐφευρετικὸν πνεῦμα συν-
δεόμενα μετὰ τῆς ἀποσιώσεως λίαν ἐμπείρου ἐργατικῆς τάξεως παρέ-
σχον ὑπηρεσίας, αἰτίνας κατὰ τῶν καθ' ἡμῶν συνενωθεισῶν προσπαθειῶν
τῶν μεγαλυτέρων βιομηχανικῶν χωρῶν τοῦ κόσμου — συμβοηθοῦσης
καὶ τῆς Ἀμερικῆς — ἠδυνήθησαν νὰ παρουσιάσωσι τὸ ἄκρον ἄωτον καὶ
νὰ καταστρέψωσι τὸ σχέδιον τῆς λιμοκτονίας. Ὁρθῶς ἐχθροὶ τε καὶ φί-
λοι ἐθεώρησαν τὰ τοιαῦτα κατορθώματα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἰσχυρὰν καὶ
καλῶς μελετημένῃν ὀργάνωσιν. Ἀλλὰ εἶναι καὶ οἰκτρὰ πλάνη ὁμῶς
τὸ νὰ θεωρῶσιν ἀντίπαλοι συγγραφεῖς καὶ ρήτορες τὸν λεγόμενον «Μιλι-
ταρισμὸν», τὸν ἀκρότατον ἐηλονότι ἀναγκασμὸν καὶ τὴν ἄψυχον κει-
θηρχίαν ὡς τὴν θεμελιώδη, βάσιν τῆς γερμανικῆς ὀργάνωσεως. Πόσον
ὀλίγα κατορθοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων μεθόδων ἀποδεικνύουσι τὰ
συμβαίνοντα ἐν Ῥωσίᾳ. Ἐκεῖ ὁ δημόσιος καὶ κοινωτικὸς βίος ἀπέπνι-
ξε τὰ άτομα, καθυπέταξε τὰς ἀνθρωπίνους ἐξελίξεις, ἢ ἀγεληδὸν συν-
αγωγή τῶν μαζῶν ἠβράνησεν. Ἐν Γερμανίᾳ τοῦτ' ἀντίον πρόκειται συ-

στηματικὴ καὶ ἀλληλένδετος συναρμογὴ ἀνεπτυγμένων ἀτομικῶν δυνάμεων, λατὸ διαπνεομένου ὑπὸ ἰσχυρᾶς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἔννοια βεβαίως τῆς ἐλευθερίας εἶναι διάφορος παρ' αὐτῷ ἢ παρὰ τοῖς δυτικοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς. Τὸ κράτος θεωρεῖται παρ' ἡμῖν τόσον ὀλίγον ὡς ἔνωσις τις πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐγωϊστικῶν σκοπῶν τοῦ τε ἀτόμου καὶ τῶν κομμάτων, ὅσον καὶ ἡ κυριαρχία τῶν πλειονότητων ὡς ἀσφαλὲς ἐχέγγυον ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἡ κοινωνικὴ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων μαρτυρεῖ ἀκριδῶς μετὰ πύσου ζήλου ὁ λαὸς ἡμῶν ἀναζητεῖ τοὺς ρυθμοὺς ἐκείνους τοῦ βίου, οἵτινες ἐπιτρέπουσιν εἰς τὴν ἀτομικότητα τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν ἰδιαζόντων εἰς αὐτὴν προτερημάτων καὶ σκληρὰ πείρα εἰδὼξεν ἡμᾶς, ὅτι αἱ προσωπικότητες μόνον εἰς ἰσχυρὰ κράτη εὐρίσκουσιν ἐπιτυχεῖς ὁδούς ἀναπτύξεως. Κράτος καὶ λαὸς εἶναι αἰωνιότητες, αἵτινες κατασχέουσι τοῦ τε ἐνιαίου καθ' ἕκαστον ἄτομον ὡς καὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἢ κομματικοῦ συμφέροντος. Ἐν τῇ τοιαύτῃ συναισθήσει καὶ ἐν ἐπιγνώσει ὅτι πολὺ ὑπολείπονται εἰς τὰς θυσίας τῶν ἐν ταῖς πεδίοις ἀγωνιζομένων, σύμπασαι αἱ τάξεις τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ, ὅχι μόνον ἀπέχονται μετ' ἡχύχου καὶ εὐνοήτου συναισθήσεως τὰς αὐστηροτάτας ἐπεμβάσεις τῆς δημοσίας Ἀρχῆς, εἰς τε τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ἐπεζητήσαν αὐστηρὰς καὶ τελεσφόρους διατάξεις τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς. Ἴσως καὶ παρ' ἡμῖν νὰ μὴ ἔλλειψαν κατώτερος εὐδαιμονισμὸς καὶ ἀθέμιτος κερδοσκοπία, ἐν τούτοις μετὰ μεγαλυτέρας δυνάμεως καὶ ἀποτελέσματος ἔδρασαν ἡ εὐγενὴς τάσις τοῦ νὰ ἐξυπηρετηθῇ φιλλαληλικῶς ἡ δόλητης. Οὕτως ἡ διατήρησις τῆς οἰκονομίας ἡμῶν διαρκούντος τοῦ πολέμου ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως ἐφ' ἧς καὶ αἱ Γερμανικαὶ νίκαι εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν: ἐπὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτόμου, ἐπὶ τῆς φιλοτομίας πρὸς μόρφωσιν προσωπικοτήτων, ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν δόλητητα, τέλος ἐνέδλησεν ἐκ τοῦ ἰδεαλισμοῦ ἐκείνου τὸν ὅποιον ἀπειθάναντισαν οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι τῆς Γερμανίας.